

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 37.

Tisdagen den 14 mars.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 8 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Riksdagsmannen herr David Norman, som vårdas här sen den 19 februari, är fortfarande i behov av tjänstledighet för sjukvård. Hesseleby ¹²/₃ 1916.

Emil Wadstein.

Riksdagsman E. G. Åkerlindh kan till följd av lungkatarr icke lämna sin bostad under närmaste dagarna. Stockholm 13 mars 1916.

E. V. Pollin,
Leg. läkare.

§ 3.

Herr statsrådet *Broström* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 78, angående tjänstårsberäkning för professorn L. V. A. Stavenow med avseende å hans rätt till ålderstillägg.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Svar å interpellation.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet herr statsrådet *Broström* som anförde: Herr talman! Den första av de båda frågor, som herr Höglund med andra kammarens medgivande till mig framställt, löd:

»Vad är anledningen till att de flottans stamanställda, vilkas tjänstgöringstid utgick den 31 oktober 1914 och vilka icke då förnyade sin anställning, alltjämt kvarhållas i flottans tjänst?»

Jag anhåller att till svar härå få anföra följande:

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 37.

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Flottans bemanningsplan är till minskande i möjligaste mån av kostnaderna för dess manskaps fredsorganisation i avsevärd grad grundad på att vid mobilisering använda f. d. stamanställda särskilt i sådana befattningar, som icke kunna bestridas av värnpliktiga med 300 eller 360 dagars fredsutbildning.

På grund av rätt betydande antal vakanser inom sjömanskåren var behovet av dylika f. d. stamanställda vid flottans mobilisering i augusti 1914 synnerligen stort. Sedermera hava vakanserna visserligen något nedgått, men icke i sådan grad att därigenom behovet av utbildade f. d. stamanställda kunnat minskas.

Till fyllandet av nyssnämnda behov av f. d. stamanställda inkallades vid mobiliseringsorderns utfärdande i augusti 1914 samtliga f. d. stamanställda A-klassare. Då därvid ett större antal än som erfordrades inställde sig, kunde en del, i första hand sådana, för vilka förmånde omständigheter förelågo, genast och andra efter 3 å 4 månaders tjänstgöring hemförlovas, under det att de övriga kvarhölls i tjänst. Enär de utrikespolitiska förhållandena nödvändiggjort att bibehålla flottan mobiliserad, inkallades de först hemförlovade A-klassarna, och sådana som förut ej varit i tjänst i mars och april 1915 för att avlösa de äldre A-klassare, som varit i tjänst sedan augusti 1914 eller omkring 8 månader. För avlösning efter omkring 8 månaders tjänstgöring av de i mars och april inryckta inkallades under sistlidna oktober och november de A-klassare, som hemförlovats efter 3 å 4 månaders krigstjänstgöring, och äro dessa avsedda att efter 8 månaders tjänstgöring hemförlovas i slutet av instundande juni. De komma då att avlösas av sådana förut inkallade A-klassare, som av en eller annan anledning ännu icke inställt sig till krigstjänstgöring. Dessa i sin ordning äro avsedda att om så erfordras vara i tjänstgöring en period av 8 månader.

Med genomförande av nämnda plan för dessa äldre, tidigare än 1914 från stamanställning avgångna A-klassares vid flottan tjänstgöring, avlösning och hemförlovning hava samtliga dessa värnpliktiga tagits i anspråk för flottans bemanning. Skulle ny avlösning av A-klassare därefter erfordras eller antalet av inkallade sådana, som ännu ej inställt sig till krigstjänstgöring bliva otillräckligt för avlösningen i juni, så måste de äldre A-klassare, vilka voro i tjänstgöring i augusti 1914—mars 1915, ånyo inkallas.

För att i det längsta undvika en dylik förnyad inkallelse av dessa äldre A-klassare, som i allmänhet hava bildat familj och hava förskaffat sig civil anställning, och för att slippa att förorsaka dem ytterligare ekonomiska och personliga uppföringar, ävensom för att i möjligaste mån minska antalet inkallade sådana A-klassare har det varit nödvändigt att i tjänst kvarhålla de stamanställda, vilkas stamanställningstid utgick den 30 september och 31 oktober 1914 och 1915.

Dessa stamanställda hava en medelålder av omkring 24 år, hava endast undantagsvis bildat familj och hava icke förskaffat sig någon civil anställning utan fortsätta endast den tjänst och

det yrke, de utövat under de närmast föregående åren med samma eller i vissa fall högre lön än förut. *Svar & interpellation.*

I valet mellan att kvarhålla dessa stamanställda i tjänst eller att inkalla äldre A-klassare synes icke någon tvekan böra råda om att det följda tillvägagångssättet är det riktiga.

Den andra frågan löd:

»Vill herr sjöministern medverka till att snarast bereda dessa stamanställda avlösning?»

Jag anhåller att till svar härå få framhålla följande:

Antalet stamanställda, vilkas anställningstid utgick hösten 1914, var vid Karlskrona station 200 man och vid Stockholms station 128 man, större delen tjänstgörande ombord å rustade fartyg.

Enligt gällande bestämmelser i Reglemente för marinen del I § 168 är sjökommenderat manskap, för vilket anställningstiden utgår under pågående tjänstgöring ombord, skyldigt att kvarstå i tjänst till expeditionens slut. Till följd härav voro de ifrågavarande stamanställda, som voro sjökommenderade, skyldiga att kvarstå så länge deras sjökommendering fortginge.

Då det, som av det förut sagda framgätt, ansågs både riktigt och för flottans krigsberedskap nödvändigt att i första hand bibehålla dessa stamanställda i tjänstgöring, meddelades de, att de av dem, som efter slutad stamanställning överfördes till A-klass, komme att omedelbart inkallas till krigstjänstgöring. Enär några bestämmelser om krigsavlönning ej voro utfärdade i september 1914, och avlöningen för stammanskap avsevärt översteg den då för värnpliktiga bestämda, underrättades de samtidigt att, om de så önskade, kunde de få förnya sin anställning vid flottan på viss tid eller till mobiliseringstidens slut, varigenom de skulle komma att få bibehålla samma avlöning som förut. Med anledning härav anmälde sig 193 man önska kvarstanna, under det att av återstoden 135 man 9 övergingo till A-klass, och övriga på grund av sjökommendering voro skyldiga att kvarstå. Av de sistnämnda hava en del efter slutad sjökommendering överförts till A-klass, en del tagit förnyad anställning.

För att icke göra denna övertjänstgöring onödigt betungande, har man, på grund av ömmande förhållanden, sjukdom eller för deltagande i sådana skolkurser, vilkas genomgående ej kunnat uppskjutas, hittills hemförlovat omkring 80 man av dessa stamanställda.

I fråga om ömmande förhållanden såsom skäl för hemförloving må i detta sammanhang framhållas, att vid avgörandet av dylika framställningar nog måste vägas emellan mer eller mindre ömmande skäl, varvid man alltid sökt göra hemförlovingen i den ordning behovet syntes föreligga. Att hemförlova alla, som ansett sig vara i behov därav, har nämligen icke varit möjligt.

För närvarande finnas av 1914 års avgående stamanställda i tjänstgöring 252 man, av vilka 55 man, därav 20 överförda till A-klass, ej tagit förnyad anställning.

Sear & inter-
pellation.
(Forts.)

När dessa kunna hemförlovas är beroende av omfattningen av för flottan erforderliga fartygsutrustningar. Härvid må erinras, att de krav, som ställts och alltjämt i ökad grad ställas på flottan vid såväl utövandets av neutralitetsskyddet som vid vidtagandet av åtgärder till minskandet av minfaran, varit och äro avsevärda. Att dessa ökade krav å flottans användning måste medföra stora personliga uppoffringar för såväl värnpliktiga A- och B-klassare som stampersonalen, är en nödvändig följd av att stampersonalen är så fåtalig.

Om ej ökade rustningar av flottan bliva erforderliga, så skulle avlösning av de här ifrågavarande stamanställda, som kvarhållits sedan hösten 1914, kunna äga rum i samband med avlösning av de värnpliktiga av klass A, vilka inryckte till krigstjänstgöring i oktober och november 1915, och vilka skola hemförlovas den 20 juni 1916. Dessa skola enligt beslut den 14 sistlidna januari avlösas av till den 6 juni 1916 inkallade sådana värnpliktiga av klass A, som förut varit inkallade till krigstjänstgöring den 8 mars och 15 april 1915 och vilka icke inställt sig till tjänstgöring före den 14 januari 1916. Antalet uteblivna sådana värnpliktiga är omkring 500 man. För avlösning av förut nämnda A-klassare, som varit i krigstjänst sedan hösten 1915, erfordras omkring 300 man. I den man antalet av de till den 6 juni inkallade A-klassarna överstiger 300, kan avlösning av här ifrågavarande kategori kvarhållna stamanställda äga rum. Alltså är avlösningen av dem till stor del beroende på, i vilken utsträckning hittills uteblivna A-klassare inställa sig.

Skulle avlösning då ej kunna äga rum, synes mig rimligt, att hemförlovning äger rum efter högst 2 års övertjänstgöring, d. v. s. hösten 1916. Denna tid överensstämmer med den längre rekapitulationstid, som brukar förekomma inom flottan, och som därför synes mig lämplig att i föreliggande fall iakttaga. Åtgärder i dylikt syfte komma, såvitt möjligt är med hänsyn till rådande förhållanden, att framdeles vidtagas.

Vidare yttrade

Herr Höglund: Herr talman, mina herrar! Den tacksamhetsskuld, vari jag helt naturligt känner mig stå till herr statsrådet för hans välvilja att upptaga min till honom riktade interpellation till besvarande, måste ju dock, i någon mån åtminstone minskas av det innehåll, som svaret har haft. Visserligen ställde herr statsrådet i utsikt i slutet av sitt anförande möjligheten för de stamanställda, som det här gäller, att framdeles efter kanske ytterligare 8 månaders tjänstgöring kunna bli fria, men jag finner i alla fall, att det är en bra rundlig tid, som man sålunda kräver av dessa stamanställda i övertjänstgöring, en tid som varken står i proportion till vad man rätteligen kan fordra av en svensk medborgare i dessa tider och som icke heller synes böra vara behöflig, om den inre organisationen av sjöförsvaret vore fullt tillfredsställande.

Jag erinrar om att förra delen av min interpellation gick ut på en förfrågan, vad anledningen var enligt herr sjöministerns uppfattning till att dessa stamanställda måste kvarhållas så länge. Och herr sjöministern har då närmast hänvisat till bristen på manskap och svårigheten sålunda att här kunna fylla de luckor, som skulle uppstå, om dessa stamanställda, som det här gäller, skulle befrias från sin anställning. Men nog förefaller det bra underligt, att för en så pass liten styrka, som min interpellation rör sig om, nämligen de personer som icke frivilligt engagerat sig för fortsatt anställning — det skulle enligt herr statsrådets eget uttalande, om man undantager dem som överförts till A-klass, begränsas till summa 35 personer — nog förefaller det underligt, säger jag, att det icke kunnat ordnas med ersättare för dessa, så att ändå försvaret finge sitt, så att ändå sjöförsvaret vore tillfredsstäl- lande ordnat. Är det verkligen på det sättet, att försvarets orga- nisation är så bristfällig, att det skall vara alldeles otänkbart att inom den tidrymd av 16 månader, som nu förflutit sedan deras tjänstgöringstid utgick, anskaffa ersättare? Antag då, att genom någon olyckshändelse eller på något sätt dessa 35 personer verk- ligen försvunne. Skulle då flottan vara så totalt desorganiserad? Skulle det då icke finnas manskap att på något rimligt sätt kun- na stoppa till de luckor som sålunda uppstode? Då måste man väl ifrågasätta, vad ett sådant sjöförsvaret egentligen är värt, och mig förefaller det, som om det vore en bankruttförklaring att säga, att det är absolut omöjligt att uppdriva 35 personer, som kunde ersätta dessa stamanställda.

*Svar å inter-
pellation.
(Forts.)*

Jag erinrar också om att det stora flertalet av dem, vilkas tjänstgöringstid utgick den 31 okt. 1914, visserligen efter påtryck- ningar läto förmå sig att underskriva nya kontrakt och gå med på att fortsätta sin tjänstgöring, så länge mobiliseringen varade, men de hade ingivits den föreställningen, att ett modernt krig, som officerarna sade till dem, icke kunde vara mer än tre à fyra månader. De levde sålunda i den illusionen att efter tre à fyra månader kunna bli fria, och således måste man säga, att även för dem ha förutsättningarna, under vilka de underskrevo dessa kon- trakt, helt och hållet bortfallit. Och jag vill hoppas, att herr sjö- ministern, när han nu ställer i utsikt, att de som icke underskrivit kontrakten skola bli fria, även måtte göra vad på honom ankom- mer, för att av dessa, vilka under förutsättningar, som måste an- ses ha bortfallit, underskrivit kontrakt, de som så önska måtte kunna få sluta sin nuvarande anställning.

Herr statsrådet meddelade visserligen, att i en del särskilt ömmande fall hade det förekommit, att man lämnat befrielse från fortsatt tjänstgöring; jag tror det var i ett 80-tal fall, som herr sjöministern nämnde att så varit förhållandet. Och det må ju tacksamt erkännas.

Men jag känner dock personligen fall, där trots mycket öm- mande omständigheter någon sådan befrielse icke har lämnats. Jag kan nämna en person, som även har besökt mig i saken, som har

Soar & interpellation.
(Forts.)

en 74 år gammal fostermor att försörja och som således hade mycket starka motiv, förefaller det mig, att begära befrielse, men som ändå har mötts med ett kallt avslag på sin anhållan, med påföljd att denna hans fostermor måste hänvända sig till det offentliga för att där få understöd för sin existens. Och det är väl ändå bra orimligt, det är väl ändå bra hårt, att sådant skall kunna förekomma. När dessa människor, som känna sig ha fullgjort sin plikt redan därutinnan, att de flesta av dem redan förut under 4, 6 och 8 år varit anställda i flottans tjänst och sedan kvarhållits ytterligare bortåt 1½ år, begära befrielse och t. o. m. kunna hänvisa till en sådan motivering, som nyss anfördes, ändå mötas med avslag, då förstår man, att de nästan drivas till förtvivlan. Jag förstår ju, att det icke är mycket vidare att göra åt saken, ty de myndigheter, som här äro de avgörande och bestämmande, ha tydligen redan fattat sina beslut. Jag betvivlar icke herr sjöministerns goda vilja att göra det bästa möjliga, men jag antager, att bakom honom stå väl andra myndigheter, underordnade myndigheter, som här taga mera hänsyn till vad de betrakta som ett militärt nödtvång än till de allmän-mänskliga förhållanden, som man dock åtminstone något borde taga i betraktande.

Emellertid är det ju icke något ont, som icke har något gott med sig. Hur livligt jag än beklagar för de människors välfärds skull, som det här gäller, att det åtminstone icke förrän inom en avsevärd tid framåt ställes i utsikt för dem att kunna bli fria, så har det dock kanske den fördelen, att sådana händelser som dessa måste innebära en varning för ungdomen att frivilligt giva sig militarismen i våld. Som antimilitarist skulle jag sålunda kunna känna en ganska stark tillfredsställelse med det handtag, som antimilitarismen får, genom att sådana saker få passera som dem jag här berört, men jag måste som människa och som medborgare inlägga en gensaga emot den orättvisa man begär, när man kräver sådana oerhörda offer utav en del av ungdomen. Och enligt min mening är det också absolut onödiga och omotiverade offer man begär av de unga män det här gäller, vilkas rimliga begäran om avlösning nu återigen har mötts, om icke med bleklagt nej, så åtminstone ställts på en ganska obestämd framtids avgörande.

Herr Ingvarson: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke tillåta mig ingå på någon diskussion rörande behovet eller icke behovet av kvarhållandet av den personal det här närmast är fråga om, liksom icke heller rörande det sätt varpå en del av de värnpliktiga kvarhållas. Men jag skulle vilja begagna tillfället att uttala den önskan, att om det måste anses oundgängligen nödvändigt att kvarhålla dem på det sätt och i den utsträckning som sker och sålunda pålägga dem bördor i långt högre grad än flertalet andra medborgare, man då åtminstone måtte söka ordna den ekonomiska ersättningen åt dem på ett något så när tillfredsställande sätt. Att så icke är fallet för närvarande, att det däri tvärtl-

om brister i synnerligen hög grad, skall jag tillåta mig att endast med ett par exempel belysa. *Scar & interpellation.*

(Forts.)

Jag kan icke neka mig nöjet att med några små siffror för kammaren uppvisa, hur det gestaltar sig för de värnpliktiga, som äro mobiliserade och konstituerade till underbefäl, jämfört med hur det ställer sig för deras kamrater i lika grad bland de stamanställda. En stamanställd underofficerskorpral kommer under sjö-tjänst upp i en månadslön av 112 kr. 50 öre. Är han gift kommer därtill 20 kr. Och under 3 vintermånader, december, januari och februari, får han vintertillägg, så att han då kommer upp till en månadslön av sammanlagt 176 kr. Den värnpliktige, som är konstituerad i samma grad, som har sin familj hemma och förlorat sin arbetsanställning och inkomst och som har två barn att försörja, får med familjeunderstöd en sammanlagd inkomst av 82 kr. 50 öre i månaden, sålunda icke fullt hälften av vad en stamanställd för samma tjänstgöring i samma grad erhåller. Systemet är t. o. m. så originellt anordnat, att en värnpliktig, som sköter sig väl och är kompetent att befordras till korpral, kan komma upp till en lön av 50 kr. i månaden, men om han sköter sig ännu bättre och är ännu mer kompetent, så att han kan befordras till underofficerskorpral, så erhåller han högst 37 kr. 50.

Nu har visserligen marinförvaltningen enligt uppgifter i tidningspressen utarbetat förslag till ändrade bestämmelser i detta ämne, vilket förslag förelagts Kungl. Maj:t, och jag vill livligt hoppas, att Kungl. Maj:t vidtager åtgärder för att snarast möjligt få en ändring till stånd. Jag har själv haft samtal med ett ganska avsevärt antal sådana personer som det här gäller, och jag har sett så många exempel på de svårigheter och den nöd de råkat i genom dessa rent absurda lönebestämmelser, att jag är fullt på det klara med nödvändigheten av att någonting snarast möjligt härtinnan åtgöres.

Då herr statsrådet här närmast hade att svara på frågan om kvarhållandet av de stamanställda, skall jag tillåta mig att med ett litet exempel belysa även hur en del av dessa behandlas och bemötas. År 1907 utfärdades en bestämmelse att gälla från den 1 januari 1908, enligt vilken den personal, som kvarstätt i tjänst längre än den ursprungligen bestämda tiden, skulle äga att därför uppbara ett visst belopp i lega. Genom misstolkning av de underordnade myndigheterna blev emellertid följden den, att den personal, som genomgick vederbörliga skolor och vann befordran, icke erhöll denna lega, medan däremot den personal som icke befordrades erhöll densamma. Så gingo åren, och äntligen 1913 kommo vederbörande underordnade myndigheter under fund med, att man hade misstolkat bestämmelsen, med påföljd att dessa i Karlskrona gjorde framställning till stationsbefälhavaren om förtydligande.

Härpå gav han det svaret, att någon tolkning icke behövdes; bestämmelsen var klar; alla, som kvarstode i tjänst utöver den ursprungliga tjänstetiden, skulle ha denna lega. Då det sedan från

Svar å interpellation.
(Forts.)

kompanicheferna gjordes framställning om lega till alla dem, som under de gångna åren blivit befordrade, fann stationsbefälhavaren sig förhindrad att utanordna medel på grund av en annan bestämmelse, som säger, att klagomål av ett eller annat slag skall anföras vid förstkommande mönstring. Detta hade de som gått förlustiga sin lega försummat, naturligtvis på grund av bristande kännedom om författningens innebörd och tolkning, och följaktligen skulle de gå förlustiga sin rätt. På grund härav ingåvo de till Kungl. Maj:t den 12 dec. 1914 en längre skrivelse i ärendet, i vilken de anhöllo, att Kungl. Maj:t måtte tillerkänna dem den rätt, de hade gått förlustiga.

Under årens lopp har summan vid Karlskrona station kommit att stiga till ett sammanlagt belopp av 15,675 kronor, således avsett för flera hundra man, som enligt gällande bestämmelser skulle hava varit berättigade till denna lega men aldrig utfått densamma. Kungl. Maj:t infortrade yttrande däröver. Den 31 maj 1915 avgav räkenskapskontoret i Karlskrona yttrande, i vilket framställningen tillstyrktes. Den 9 juni 1915 avgav stationsbefälhavaren i Karlskrona yttrande, i vilket han förklarade, att han intet hade att erinra emot att framställningen bifölles, men trots upprepade påminnelser från vederbörande personals sida är ärendet ännu icke slutbehandlat. Ännu ligger det oavgjort hos Kungl. Maj:t, och ännu går alltjämt detta fattiga folk, som lider av dyrtiden, och väntar på denna lega, som skulle hava utgått 1908 men på grund av misstolkning av vederbörande myndigheter aldrig har kommit dem tillgodo.

Detta är endast ett litet exempel. Jag skulle kunna framdraga flera, men det är icke nödvändigt att göra det nu. Möjligen blir det tillfälle därtill i annat sammanhang. Jag vill endast uttala den önskan, att om Kungl. Maj:t och vederbörande marina myndigheter anse det oundgängligen nödvändigt att kvarhålla folket på sätt herr statsrådet meddelat, att man måste göra. man då också måtte försöka ordna deras ersättningsfråga på ett rättvisare och bättre sätt än för närvarande är fallet, så att de kunna existera och försörja sina familjer mera tillfredsställande än hittills.

Herr Thorsson: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet har anfört, såvitt jag har uppfattat honom rätt, att den egentliga anledningen till att A-klassarna och dessa f. d. stamanställda kvarhållas så länge, vore den grund, varpå hela flottans organisation vilar, d. v. s. den grunden, att man för mobilisering huvudsakligen behöfde kvarhålla dessa.

Jag har vid ett föregående tillfälle berört själva organisationsfrågan, och jag har av herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet just i hans svar fått ett erkännande av, att den organisation, som hittills varit tillämpad, är otidsenlig, för den händelse man skall mobilisera flottan. Det är icke rim och reson i att av landets värnpliktiga manskap inkalla avsevärda kontingenter för att år efter år utbilda dem 360 dagar och sedan icke

anse sig kunna använda dem vid de tillfällen, när flottan skall vara i funktion. Detta är ju ett rent slöseri med den mänskliga arbetskraft, som läses fast vid vapnet endast för fredsutbildning, men som man icke anser sig kunna begagna, när det verkligen kräves något. Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet borde verkligen taga den frågan under allvarlig omprövning och se till, om icke på hithörande område skulle kunna vidtagas åtgärder, som vore ägnade att tjäna försvaret på bättre sätt än den nu gällande organisationen.

Herr statsrådet satte i utsikt, att dessa män, som ännu icke överförts till A-klassen, skulle få befrielse efter två års extra tjänstgöring, och att de inkallade A-klassarna skulle få befrielse instundande juni månad. En del av dessa senare skall då, om jag icke räknat fel, hava varit i tjänstgöring under tillsammans 12 å 13 månader extra, under det att däremot avsevärda kontingenter av A-klassarna hittills alls icke varit tagua i anspråk. Jag vet, att man svarar på detta, att det icke varit möjligt att anträffa dem, men då måste jag fortfarande rikta en anklagelse mot de sjömilitära myndigheterna, som när de hade inne dessa A-klassare, vilka inställde sig i augusti 1914, icke gävo sig tid att meddela dessa män en färdighållningsorder och taga reda på deras adresser. För denna försummelse hava vissa andra A-klassare fått påtaga sig dessa oerhörda personliga uppoffringar, som gå ut över deras familjer i en sådan opropotionerligt hög grad. Nu tror herr statsrådet, att dessa, som hittills icke inställt sig, skola komma att anmäla sig, när vederbörande utfärda nästa inkallelse. Det är icke alldeles säkert, att de då behaga infinna sig.

Här är en lucka, för att icke säga en ren oreda i sjöförsvarets sätt att ordna sina rullföringsangelägenheter, något som går ut över de värnpliktiga, och angående detta böra de sjömilitära myndigheterna hava en erinran från den, som står i spetsen för detta vapen. Det får icke gå till på detta sätt. Interpellanten tyckte för sin del, att det i visst hänseende var bra som det nu är, ty en sådan ordning gav vind i seglen åt hans rent antimilitaristiska uppfattning. För min del kan jag icke dela hans glädje, då jag verkligen vill, att de uppoffringar, som vi göra för vårt försvar, skola komma landet tillgodo i det avgörande ögonblicket, men från alldeles motsatt utgångspunkt är jag livligt intresserad av att detta spörsmål ordnas så, att människorna skola känna, att bördorna trycka någorlunda lika på dem alla. Jag är alldeles bestämt av den uppfattningen, att de sjömilitära myndigheterna i vissa fall misshushålla med de inkallade värnpliktigas arbetskraft. Jag har vetskap om, att det finnes många mindre farkoster, som legat bemannade under den tid, skärgården varit isbelagd, varigenom dessa farkoster icke kunnat lämna huvudstaden. Men icke desto mindre har man haft dem bemannade och hållit dem uppdade. Man har behållit manskapet inne i stället för att giva dem färdighållningsorder och låta dem resa hem för att sköta sina befattningar, samt under tiden draga upp båtarna för att låta

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

dem repareras. Hade vederbörande gjort detta senare, hade icke motviljan hos de värnpliktiga blivit så stor, men när de värnpliktiga bibringas den uppfattning, att den militära ledningen icke tager nödig hänsyn till vare sig statens kostnader eller deras personliga uppoffringar, är det klart, att det skall kännas svårt för dem, av vilka man kräver dessa uppoffringar.

Jag har velat säga detta vid detta tillfälle, på det att herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet måtte allvarligt taga i tu med och ordna denna fråga på sådant sätt, att människorna icke få den känslan, att deras inkallelse icke är förestavad av försvarets oundgängliga behov.

Herr Månsson: Herr talman! Jag anser, att för de offer, som landet bragt för att kunna i händelse av ett överfall i högsta möjliga mån värja sig, böra vi hava största möjliga valuta. Men jag betvivlar, att stridsvärdet på en del mobiliserade fartyg står i någon som helst proportion till de kostnader, som deras mobilisering förorsakar. De civila, vilka i likhet med mig anse flottan vara om än icke den viktigaste av försvarets grenar så dock den, som man bör nära nog först tillgodose, hava icke kunnat undgå att fråga sig: var håller hela vårt pansarbåtsvapen hus under denna neutralitetsvakt? Vi hava hört talas om undervattensbåtar, jagare, torpedbåtar och så vidare, men aldrig någonsin hör man, att här eller där uppträtt något fartyg, tillhörande den såsom marinens huvudvapen ansedda pansarflottan. Detsamma är förhållandet i alla jordens länder. I alla krigförande stater äro endast jagare, undervattensbåtar och kryssare etc. leverera drabbningar och patrullera på haven. Pansarfartygen äro sorgfälligt inlåsta i hamnarna även i de krigförande staterna.

Jag vill inte gå så långt, att jag säger, att man skall avmobilisera hela pansarflottan, men jag tror icke, att det är någon hemlighet jag yppar — ty det är bekant för varenda människa i världen, som vill hava reda på det hurudana våra pansarbåtar äro — då jag säger, att i vår pansarflotta finnas fartyg med så minimalt stridsvärde, att den nytta, vi hava av dem, i händelse vi skulle behöva dem, icke står i något förhållande till de obehag och kostnader, som äro förenade med att de hållas ständigt mobiliserade. Det synes mig som om de sämre fartygens manskap eller åtminstone en del därav skulle kunna permitteras och få färdighållningsorder, medan de övriga fartygen voro fullt mobiliserade. Då kunde man permittera de A-klassare, som hade familjer att försörja eller eljest befunne sig i de mest ömmande omständigheter.

Sedan är det en sak till. En del av officerarne skulle man då kunna kommandera till en förnyad sjökrigshögskolekurs, vilket synes synnerligen välbehöfligt. Vi hava nästan varje vecka i klubbnummen tillfälle att i militaristpressen läsa artiklar i sjömilitära frågor, och jag får då säga, att dessa artiklar se ut, som om de vore skrivna av handelsbiträden, som läst bondetägsrörelsens bro-

schyrrer, men icke av sjöofficerare. Det synes mig, att man borde vidtaga åtgärder för att åtminstone de, som anse såsom sin plikt att skriva i militaristpressen, finge en hum om sjövapnets utveckling i världen under de sista åtta åren.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Broström: De erinringar, som här av interpellanten och några andra talare gjorts emot inkallelserna vid flottan, skall jag upptaga till bemötande med några få ord.

Den fråga, som här närmast varit föremål för besvarande, har ju varit den, varför de förut stamanställda kvarhållits så länge. Jag vill då erinra om, vad som ligger såsom kontentan i det avgivna svaret. Dessa förut stamanställda hava haft såsom yrke att under längre eller kortare tid tillhöra flottan och därför icke under åtskilliga år varit ute i det civila livet. Då man haft att välja på att antingen rycka från det civila livet förutvarande stamanställda eller bibehålla sådana i tjänst, som under flera år innehaft anställning vid flottan såsom yrke, är det givet, att om man är rädd för att förorsaka dessa förutvarande stamanställda onödigt hårda oppoffringar, tager man naturligtvis och kvarhåller dem, som man rimligen måste anse minst träffas av, att de under en längre tid kvarhållas i tjänstgöring. Jag kan icke inse, att det kan vara någon som helst glädje med det, som uttalades av herr Thorsson i hans anförande, nämligen att man skulle släppa dessa 252 man och därigenom ånyo bli tvungen att inkalla äldre A-klassare, för vilka en sådan inkallelse skulle vara i högsta grad kännbar.

Det har varit denna princip, som jag sökt tillämpa under den gångna tiden, och vi få icke glömma, mina herrar, när vi bedöma frågan, att världshändelserna hava utvecklats på ett sätt, som ingen människa kunde ana eller förutspå. Det var icke förutsett, när man inkallade dessa A-klassare den 31 juli 1914, att man under årtal skulle behöva hålla dem i tjänst, och när inkallelsen gjordes enligt de principer, varpå man byggde densamma, hade man inte tänkt, att man skulle få så många, som då inställde sig. Saken var emellertid den, att den civila sjöfarten omedelbart efter krigsutbrottet stoppade. Fartygen vågade icke röra på sig, och därigenom frigjordes alla sådana förut stamanställda, som voro anställda i handelsflottan. Även i övrigt inställde sig långt flera, än som behövdes. Då var det angeläget att så fort som möjligt återföra dessa A-klassare till deras civila göromål.

Jag kan erkänna, att de sjömilitära myndigheterna funnit, att det sätt, varpå rullföringen av dessa A-klassare är ordnad, icke har varit fullt tillfredsställande, emedan man icke kunnat plocka ut dem år efter år på de olika yrkesgrenarna och därigenom kunnat ersätta förut inkallade på sätt som man hoppas framdeles kunna göra, då man för varje årsklass låter rullföra, hur många man kan åtkomma inom de olika yrkesgrenarna, och därigenom

Svar & inter-
pellation.
(Forts.)

vid förnyad inkallelse bättre kan överblicka tillgången på man-
skap.

Vad beträffar herr Ingvarsons vidrörande av frågan om olik-
ställighet i fråga om krigsavlöning, så vill jag erinra om, att
krigsavlöningsreglemente är fastställt med riksdagens godkännande.
Dessutom blev det av föregående riksdag på av Kungl. Maj:t
framställt förslag beviljat ett särskilt tillägg för korporaler och
därmed likställda, ett tillägg, som uppgår till högst 20 kronor per
månad. Denna fråga om olikställighet i avlöningshänseende är för
närvarande föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, och jag
hoppas att inom närmaste tiden kunna förelägga kammaren ett för-
slag om utjämning av de missförhållanden, som nu visat sig i så-
dant hänseende vara rådande.

Herr Thore: Herr talman! Med anledning av herrar Höglunds
och Thorssons anföranden vill jag blott framhålla nödvändigheten
av att vår örlogsflotta genom fulltalig bemanning är i stånd att
utföra sin neutralitetsvakt på ett tillfredsställande sätt. Skall
nämligen trafiken kunna ske efter våra kuster något så när obe-
hindrat och skola vi kunna sköta vår export och vår import, så
att icke landet blir lidande, är det alldeles nödvändigt, att vår
handelsflotta får ett kraftigt stöd av örlogsflottan.

Det är blott detta jag velat framhålla.

Herr Thorsson: Gent emot herr Thore vill jag blott erinra,
att jag icke alls ifrågasatt nyttan av en fulltalig bemanning å
örlogsflottan. Vad jag ifrågasatt, var endast, om icke genom den
nuvarande ordningen bördorna komma att drabba orimligt hårt
vissa medborgare, under det att andra medborgare gå tämligen
fria, vilket efter vad herr statsrådet har erkänt, beror på en dålig
rullföreling, som underlättat vissa personers benägenhet att hålla
sig borta. Vad jag gjort anmärkning på, var icke, att Kungl.
Maj:t eller de sjömilitära myndigheterna velat till civila livet
återföra dem, som inställde sig i för stort antal i augusti 1914.
Vad jag gjort anmärkning mot, det var, att de fingo gå, utan att
man tog reda på vart de toge vägen och försäkrade sig om att
man kunde hava dem inne till tjänstgöring inom viss tid.

Vidare har jag gjort anmärkning på att man uttager en massa
vårnpliktiga för utbildning, vilka man sedan underkänner, när
man verkligen skall begagna dem.

Herr Åkerman: Herr talman! Jag kan icke låta det försök
till nedsättande av de svenska sjöofficerarnes utbildning, som gjorts
av herr Månsson, passera alldeles oanmärkt. Den tjänst, som de
svenska sjöofficerarne gjort sedan augusti 1914, har varit mycket
krävande. Att denna tjänst kunnat utföras på det sätt som skett,
utan att något allvarligt hänt med något av flottans fartyg, visar
på en föregående utmärkt god utbildning. Jag tror, att vi kunna

vara rätt så glada över att våra sjöofficerare icke gått i den sjö-
krigshögskola, i vilken herr Månsson tycks vilja vara chef.

*Svar å inter-
pellation.
(Forts.)*

Herr Ingvarson: Med anledning av herr statsrådets påpekande, att det är riksdagen som antagit avlöningsreglementet, ber jag endast att få erinra om, att alldeles särskilt 1914 års förslag men delvis även 1915 års förslag kom riksdagen tillhanda så sent, att det näppeligen var möjligt att hinna ingå på en verklig realprövning av dessa förslag, särskilt vad beträffar det förstnämnda. Det visade sig också därav, att riksdagen båda gångerna funnit det nödvändigt att endast antaga förslagen provisoriskt att gälla under loppet av ett år.

Jag skulle för min del vilja uttala den önskan, att när Kungl. Maj:t nästa gång kommer med förslag till krigsavlöningsreglemente, det måtte föreläggas riksdagen i så god tid, att det blir möjligt att medhinna en verklig sakprövning av detsamma.

Herr Månsson: Gent emot herr Åkerman vill jag blott säga, att jag icke gjort något försök att nedsätta den svenska sjöofficerskårens sjötjänstgöring. Jag har blott i förbigående gjort en anmärkning rörande det sätt på vilket några få av dess medlemmar mot bättre vetande envisas med att fortsätta att skriva, som om de icke läst något under de fyra, fem, sex sista åren. Det är mot ett sådant uppträdande som jag nu i förbigående har inlagt en gensaga och gjort erinringar. Rörande deras tjänstgöring och flottans organisation är det icke i dag det rätta tillfället att tala. Den dagen kommer väl.

§ 5.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 84, med förslag till lag angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m. samt lag om ändrad lydelse av 8 kap. 25 § strafflagen.

*Vid remiss av
propositionen
nr 84.*

Därvid yttrade

Herr Edén: Det lagförslag, som kammaren står i begrepp att remittera till utskottsbehandling, innesluter endast ett fåtal paragrafer. Men det torde trots sin korthet i det yttre i alla händelser vara ett av de mest omfattande och i landets näringsliv mest ingripande, som riksdagen fått mottaga under denna kristid. Så mycket angelägnare är det då, att åt förslaget kommer att ägnas den allra bästa sakliga behandling, som kan stå till buds.

Det har icke varit min mening att på sakens nuvarande stadium uttala något omdöme om lagförslaget i och för sig. Därtill är området alltför ömtåligt och svarigheten att redan nu fälla ett sådant omdöme också allt för stor. Men jag har velat yttra en mening om att det skulle hava varit till sakens fromma och icke borde hava kunnat vara annat än till fördel för det syfte, som lagen

Vid remiss av
propositionen
nr 84.
(Forts.)

vill tjäna, om det hade varit möjligt att åt detta lagförslag bereda ett sådant organ för behandling, som svarade mot dess ofantligt komplicerade beskaffenhet. Det är naturligtvis icke min mening att på något vis underkänna den sakkunskap i allt vad till lagstiftning hörer, som är representerad i riksdagens lagutskott. Jag har för denna sakkunskap den största aktning. Men förutom den lagtekniska insikten fordras uppenbarligen vid behandling av detta lagförslag i allra högsta grad och med allra starkaste nödvändighet, att också de praktiska synpunkterna få komma till tals, genom representanter för de grenar av vårt näringsliv, vilka genom den föreslagna lagen bli på intimaste sätt berörda i snart sagt det dagliga arbetet ifråga om Sveriges import och export och allt vad därtill hörer. Jag har för min del den meningen, att en sådan allsidigt sakkunnig behandling, en behandling, genom vilken icke blott den lagtekniska synpunkten kommer fram utan också affärlivets praktiska erfarenheter och krav få göra sig fullt gällande, skulle bäst och enklast hava vunnits genom tillsättande av ett särskilt utskott för lagens handläggning. Och jag vill till kammarens protokoll hava antecknat, att när jag icke väcker något förslag i denna riktning, så beror det uteslutande på den omständigheten, att jag gjort mig förvissad om att, såvitt man av yttranden från ledande män kunnat döma, ett sådant förslag icke skulle komma att bifallas av första kammaren, vartill också kommer — ehuru detta ju är mera en formell omständighet — att denna kammare redan remitterat lagen till lagutskottet.

Under sådana förhållanden har jag förutom denna erinring, att det således endast är på denna grund som något förslag om särskilt utskott icke kommer fram, till lagens remitterande endast velat lägga uttalandet av den allra livligaste förhoppning att, när denna lag nu, såsom jag förutser, närmast kommer till lagutskottet, detta utskott i sin ordning måtte vid behandling av lagen i alla de former, som grundlagarna medgiva, söka bereda sig tillfälle till samverkan med och samråd med det praktiska livets män inom eller utom riksdagen. Endast i så fall får förslaget verkligen den ur saklig synpunkt tillfredsställande undersökning och behandling, som jag tror, att det ovillkorligen måste hava, om riksdagen skall vara fullt på det klara med vad det innebär, när det kommer tillbaka till kamrarnas bord.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag ber att alldeles få instämna med den föregående ärade talaren däri, att detta lagförslag är ett bland de viktigare, som föreligger vid denna riksdag till behandling, och jag ber också, icke minst med anledning härav, att få ledsaga lagförslaget vid dess gång till vederbörligt utskott med några ord, som måhända kunna föranleda herr statsrådet, eftersom han är närvarande, att redan i dag lämna en del upplysningar vilka synas mig vara av värde att erhålla i och för förslagets behandling.

Nu är det visserligen så, att herr statsministern vid sitt tal i Göteborg förliden december månad gjorde ett uttalande, som tydde på att någon lagstiftning i detta avseende eventuellt kunde pakrävas, men man var ju i alla fall oviss om huruvida regeringen efter en närmare prövning av förhållandena ämnade komma med något lagförslag, och man fann i statsministerns uttalande några ord även i den riktningen att detta kanske icke skulle visa sig nödvändigt. Regeringen »hoppades», sade han, »att de medel, varöver vi förfoga, skola visa sig tillräckligt verksamma». Nu har ett kvarts år förflutit sedan denna tid, och mycket har hänt härunder, men man har icke direkt kunnat förmärka, att något inträffat, vilket varit ägnat att starkare aktualisera behovet av en lagstiftning. Vidare har ju under tidens lopp en viss praxis hunnit utbilda sig så småningom, och man hade därför kunnat förmoda, att utvecklingen av densamma eventuellt skulle göra att ett lagförslags framläggande i ärendet vore obehövt.

Vid remiss av
propositionen
nr 84.
(Forts.)

Nu ligger emellertid lagförslaget på riksdagens bord, och det har framlagts utan att riksdagen dessförinnan fått några meddelanden om arten av regeringens handelspolitik. Under riksdagens lopp har regeringen hittills icke lämnat riksdagen några egentliga upplysningar om hur den anser att denna bör skötas. Den förbindelse, som på detta område funnits mellan regering och riksdag, har varit tämligen svag, och det har på många håll yppats en önskan, om en mera intim samverkan kunde komma till stånd. Men utan att vi i övrigt känna till något väsentligt rörande regeringens avsikter, framlägger Kungl. Maj:t nu ett lagförslag, i vilket Kungl. Maj:t begär — jag skulle vilja säga — nästan in blanko en makt över vårt näringsliv av sådan räckvidd att man kanske får gå tillbaka ett par århundraden inom vår svenska historia för att finna motsvarighet därtill. Riksdagen skulle lämna Kungl. Maj:t en sådan utomordentlig makt på det ekonomiska området rörande vår handel med utlandet, utan att den skulle vara i tillfälle att pröva de *grunder*, som regeringen anser sig böra följa i fortsättningen av vår handelspolitik.

Det är emellertid, så vitt jag förstår, mycket angeläget att ett dylikt meddelande föregår en lagstiftning i ämnet, ty såsom situationen nu är, måste man dock säga, att den icke är fullt klar. Det finns en del uttalanden av herr statsministern, som ge vissa allmänna antydningar om de principer, regeringen anser sig böra följa, men samtidigt förekomma åtskilliga regeringshandlingar, vilka icke synas stå i full överensstämmelse härmed; och man svävar onekligen i ovisshet rörande den plan, som regeringen i åtskilliga avseenden — betydelsefulla avseenden — anser sig böra följa. Och just detta att man är så pass oviss på denna viktiga punkt, gör, att man har ganska svårt att taga ställning till lagförslaget.

Nu har herr statsministern i sitt Göteborgs-tal gjort ett uttalande, som visar att, han måste vara mottaglig för den tvekan, som kan yppas att så där utan vidare tillerkänna en regering en så utomordentlig makt på det ekonomiska livets område. Herr

Vid remiss av statsministern yttrade bl. a. följande ord: »Men om nu regeringen är kortsynt och fördomsfull, om enskildas initiativ erfordras för att tillgodose landets och folkets välförstådda intressen, politiska eller ekonomiska, skulle ej då sådana initiativ få göra sig gällande också i strid mot regeringens politik?» Härtill svarar herr statsministern själv att han bestrider riktigheten härav — och det är lättförståeligt, att han icke kunde besvara detta jakande — han anför också mycket vägande argument för sin ståndpunkt att detta vore oriktigt. Men det må tillåtas mig erinra därom att man icke kan veta vilken regering som sitter under det år, som kommer. Denna lag skall äga giltighet ända till och med den 31 mars 1917, och många fullkomligt oberäkneliga händelser kunna under den tiden inträffa, så att man eventuellt genom bifall till denna proposition kan bli försatt i sådan ställning, att riksdagen lämnat en alldeles utomordentlig makt åt en regering, som kanske icke har dess fulla förtroende, och denna missbrukar måhända makten på ett sätt, som alldeles tydligt visar att regeringen handlar i strid mot den vilja, nationens flertal ådagalägger. Detta är en omständighet, som i en upprörd tid är värd att uppmärksammas, och detta i all synnerhet då lagstiftningen denna gång icke begränsar sig blott till inhemska förhållanden utan avser spörsmål, som på det närmaste beröra vår handelspolitik, vår utrikespolitiska situation och över huvud taget förhållanden, som kunna avgöra Sveriges ställning såsom oberoende stat. Dessa betänkligheter, som jag nu framhållit — måste ävenledes i någon mån förstärkas, när man vet, att åtskilliga krafter arbeta på att frigöra den sittande regeringen — vilken det nu må vara — från beroendet av riksdagen. Har riksdagen då lämnat regeringen en så utomordentlig makt och denna är ovillig att samverka med riksdagen, kunna situationer uppkomma, som riksdagen kanske icke just nu kan överblicka, men som den säkert icke alls skulle ha velat vara med om att frambringa.

Låt mig så efter dessa inledande anmärkningar säga, att, i fall man går till en närmare granskning av lagförslaget, ökas betänkligheterna i själva verket än mera. Till en början må väl kunna sägas, att handlingarna i ärendet äro skäligen knapphändiga. Jag skulle vilja efterlysa det sakkunnigutlåtande, som ligger till grund för lagförslaget. Jag förmodar nämligen, att de sakkunniga, som tillkallats inom departementet, avlämnat en motivering för detta, som är mera vidlyftig än vad som innehålles på de sidor, som äro upptagna i propositionen. Vidare skulle jag även vilja framhålla, att det varit helt naturligt, om myndigheter sådana som kommerskollegium — det är ju dock icke endast fråga om spörsmål, som beröra justitiedepartementet, utan även sådana, som beröra vår handelspolitik i dess helhet — statens livsmedelskommission, handelskommissionen och krigsmaterielkommissionen avgivit yttrandet, ty detta lagförslag berör på det allra intimaste dessa kommissioners verksamhet. I den kungl. propositionens motivering få vi emellertid icke ens veta, om statens egen handelskommission

haft något som helst att säga i denna fråga. Detta allt förefaller mig ganska underligt, och jag får vid genomläsandet av handlingarna det intrycket, att man velat så oerhört påskynda det hela, att det kommit en prägel av hastverk över lagförslaget, vilket i sin tur gör, att man även på den grund ställer sig synnerligen tveksam.

Vid remiss av
propositionen
nr 34.
(Forts.)

Nu tillkännagav herr statsministern i sitt Göteborgs-tal, att han hyste vissa förhoppningar om att en lag i detta ämne icke skulle vara behöflig. Men lagen framlades i lördags på riksdagens bord, och då väntar man givetvis, när man går till statsrådsprotokollet att finna de närmare skäl, som tillkännagiva, att de förhoppningar, som i december månad förra året uttalades slagit fel. När man läser lagförslagets — jag ber herr statsrådet om ursäkt för att jag säger det — ytterst knapphändiga motivering i ett så betydelsefullt ärende, som detta, vad möter man emellertid? Jo, enbart allmänna talesätt och allmänna ordalag! Man nöjer sig med att med dylika påyrka denna lag; men ingår icke på något sätt i ett exemplifierande eller någon detaljerad bevisning för lagens behöflighet. Men nog tror jag åtminstone, att det finns många som ha den uppfattningen, att allmänna talesätt och allmänna ordalag icke äro avgörande och övertygande argument, när man skall stifta lagar och detta i synnerhet på ett så känsligt område som det föreliggande. Och när man icke känner mera ingående de argument, som ligga till grund för Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, försvårar detta såsom jag nyss nämnde, ett ställningstagande till detta lagförslag.

Nu har emellertid herr justitieministern intagit en ståndpunkt, som jag synnerligen väl förstår och senterar och jag förmodar, att väl knappast någon i denna kammare icke gör det; han har påyrkat denna lag, därför att statsintresset kräver detta. Nu kunna vi väl emellertid ändå ärligt säga varandra, att statsintresset icke är något i och för sig givet, som man endast har att taga ståndpunkt till för eller emot. Tvärt om är det ju så att vi *alla* vilja tjäna statsintresset, men vi hysa — tyvärr kan man säga — mycket olika meningar om *vad* som i själva verket skall anses vara till största nytta för land och folk. Det är också för det mesta därom, som våra politiska strider röra sig, och våra meningsbrytningar bottna oftast i den olika syn på hur landet bäst gagnas, som vi äga. Då herr statsrådet, utan vidare åberopar statsintresset, kan detta fördenskull icke verka fullt övertygande utan man vill gärna ha en mera ingående bevisning och starkare skäl, man vill veta *varför* lagen påkallas av statsintresset och se bevis för dess överensstämmelse därmed.

Emellertid utgår lagförslaget ifrån en viss grundtanke, den nämligen, att statsintresset kräver, att regeringen i olika avseenden reglerar handeln med främmande makter. I förbigående vill jag bara säga, att med denna motivering belyses, huru långt man i själva verket kommit ifrån den ståndpunkt, som intogs vid krisens början, då regeringen — och jag tror rätt många av oss —

Vid remiss av
propositionen
nr 84.

(Forts.)

utgick från den uppfattning, som folkrätten hittills hävdad, nämligen att undersätars handel med främmande makts undersätar bör vara fri. Nu heter det emellertid i statsrådsprotokollet att »de enskildas handlingsfrihet i ekonomiska ting kan i vissa fall innebära en fara för staten i dess förhållande till främmande makter. Det är också, såsom alla veta i den mån andra makter gjort intrång i vår handel och överträtt folkrättens bestämmelser och regeringen nedlagt protest mot den politik, och i den mån vi tillämpat en kompensationspolitik vilken i ett par fall lett till repressaliekätgärder, som man förts till den ståndpunkten, att det ansetts nödvändigt för regeringen att inskrida med begränsning av den enskildes handlingsfrihet och införande av en statlig reglering i någon form i stället för de enskildes handlingsfrihet. Man kan måhända framhålla, att den föreslagna lagen nästan blir slutledet i denna politik, och i varje fall är det givet, att lagen ger en regering — jag säger en regering och icke regeringen — alldeles utomordentliga möjligheter att, om den så vill, verksammare än tillförene fortgå på represaliekpolitikens väg. Tager man i betraktande, att regeringen med stöd av denna lag — eventuellt efter domstols utslag ifråga om äldre avtal — kan förklara överenskommelser, vilka av våra banker och affärsmän ingåtts med främmande makter, för ogiltiga, ligger vad jag här framhållit i öppen dag.

Härmed kommer jag in på ett mycket ömtaligt och känsligt område, som det är ganska svårt att i en offentlig debatt beträda. Men till all lycka — det låter egendomligt att säga till all lycka — kan man göra uttalanden i dessa frågor utan att fälla uttryck, som rikta sig i något avseende vare sig för eller emot någon särskild makt. Ty situationen är dock sådan, att fränsett de torpederingar, som av tyska örlogsfartyg gjorts mot svenska handelskepp och där våra fartyg blivit sänkta — ibland utan föregående varning — ha i övrigt i *princip* de båda maktgrupperna, förfarit tämligen likartat i förhållande till oss ifråga om inskränkningen av vår handelsfrihet, i de fall, då folkrättens bestämmelser kringgåts. Detta gör, att när man uttalar sig härom, kan man göra uttalanden, vilka icke på något sätt åsidosätta den opartiska neutralitetens fordringar.

Nu sammanhänger emellertid denna nyss anförda möjlighet att utnyttja lagen för bedrivande av en handelspolitik i enlighet med repressaliekmetoden i väsentlig mån med spörsmålet, om lagen skall ha *retroaktiv* tillämplighet på den gångna tiden. Det är ju en ganska lång tid, som är förfluten sedan krigsutbrottet — det kom nästan en frestelse för mig att säga, att lagen kommit ett och ett halvt år för sent — och man har därför stött på förhållanden, vilka man måste mycket allvarligt taga i övervägande och undersöka vilka situationer, som med anledning härav uppkomma, om lagen nu skulle beslutas. Här har en mängd överenskommelser redan träffats, vilka, såvitt man kan förstå, genom ett domstolsutslag skulle kunna bringas under lagens tillämplighet. Jag ber

att få räkna upp några av dem. Dit hör den s. k. bomullsöverenskommelsen med England, vidare aktiebolaget Transitos verksamhet, som berör England och Ryssland, vidare Privata Centralbanksgruppens överenskommelse med Tyskland, våra kolimportörers avtal med samma lands affärsmän och myndigheter, atskilliga svenska rederiers uppgörelser med mera dylikt. Det är sålunda ganska allvarliga och vittgående saker det här gäller.

Nu ha lagradets ledamöter gjort anmärkning på den oklarhet som råder beträffande möjligheten att med lagens hjälp göra dylika avtal ogiltiga. Men när man läser statsrådsprotokollet, vad finner man då? Jo, trots att denna oklarhet så bestämt påpekats, låter herr statsrådet densamma fortfarande bestå. Jag vet inte, om det är så, att man, *önskar*, att den möjligheten skall förefinnas, att vissa äldre avtal, även om ekonomiska anordningar med anledning av dessa träffats, skola kunna göras ogiltiga. Man vill, att en svensk domstol skall kunna förklara avtal ogiltiga, vilka i själva verket få anses falla under internationell rätt, och man kan vara viss om, att den främmande staten icke erkänner den svenska domstolen såsom rätt forum att ensamt avgöra detta ärende. I varje fall kunna härigenom uppkomma nya tvistigheter, kanske av mycket allvarlig beskaffenhet. Om t. ex. Privata Centralbanksgruppens uppgörelse med tyska affärsmän och myndigheter a ena sidan, eller aktiebolaget Transitos uppgörelse å andra sidan — de äro visserligen icke jämförbara men i alla fall bägge liggande under lagens tillämplighet, såvitt jag förstår — skulle förklaras vara av beskaffenhet att falla under lagen — jag vill här uttryckligen säga, att jag inte yttrar någonting om lämpligheten eller omämpligheten härav, jag diskuterar bara lagens tillämplighetsområde — om dessa uppgörelser, säger jag, skulle falla under lagen och eventuella avtal på grund av domstols utslag förklaras ogiltiga, då inses lätt vilka stora verkningar som kunna uppkomma av ett bifall till lagförslaget.

Men jag vill inte endast tala om de redan *ingångna* avtalen, och jag har ju endast anfört några få; det finnes en hel mängd andra, fastän det kanske är onödigt att omnämna dem här i kamraren. Beträffande de *framtida* uppgörelserna kan man också ställa sig spörjande, huruvida lagen dikteras *absolut* av statsintresset. Kanske lagen kan bli ett tveeggat svärd. Jag ser saken på följande sätt. Regeringen vill inte själv överta hela handeln och ensam uppträda gentemot utlandet, sålunda socialisera handeln, som påyrkats från åtskilliga håll. Regeringen vill inte heller ge den enskilde full frihet att handla enligt sitt privata näringsintresse, och regeringen har inte heller, såvitt jag förstår, velat främja — åtminstone inte hittills — tillkomsten av separatöverenskommelser, men om dylika överenskommelser träffas skall regeringen ha möjlighet att förklara dem ogiltiga, med andra ord: sedan väl en uppgörelse träffats, skulle regeringen kunna inskrida och eventuellt upphäva den. I så fall uppstår givetvis konflikter, svårigheter och tvister, och man kan spörja: vore det inte bättre,

Vid remiss av
propositionen
nr 84.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 34.
(Forts.)

om regeringen i förväg gav till känna arten av de överenskom-
melser, vilka godkännas? Vore detta icke mera praktiskt och
skulle vi inte eljes ledas till alldeles onödiga konflikter.

Skall nu lagen kunna handhavas utan att denna mängd av små-
konflikter framkallas av dess tillämpning, blir det efter allt att
döma, nödvändigt, att regeringen uppgör *generella* föreskrifter, men
det är sannolikt, att dessa, om de skola kunna få någon verklig
tillämplighet, i sin ordning förutsätta vissa förhandlingar med
främmande makter. Kanske dessa utmyнна uti *generella överens-
kommelser*, men sådana har ju regeringen hittills icke ansett vara
lämpliga, att döma av vissa uttalanden av dess ledande man. Man
har på sina håll, där man uppmärksammat den av mig här på-
pekade konsekvensen, ansett, att regeringen numera skulle avse
att inleda en dylik handelspolitik och att lagförslaget skulle ut-
göra det första steget i denna riktning. Om så verkligen är för-
hållandet, känner man dock icke till. Men jag ber få säga, att
skall man kunna bedöma detta lagförslags betydelse, är det all-
deles *nödvändigt*, att man vet någonting härom. Det synes mig
påtagligt, att regeringens ståndpunkt härvidlag givetvis först
borde klargöras, ty eljest svävar lagförslaget på något sätt i luf-
ten. Såvitt jag förstär, borde också uppgörandet av sådana en-
hetliga föreskrifter och eventuellt underhandlingar ha *föregått*
framläggandet av lagförslaget, så att när detta lades på riksdag-
ens bord, dess ledamöter kunnat förstå den reala innebörden av
det hela. Men så är inte nu förhållandet.

Ja, lagförslaget är, som herr Edén yttrade, mycket kort; det
innehåller bara sex paragrafer, men så är det dess mer omfattande
i alla fall. Justitieministern har inte alls velat avgränsa det slag
av avtal det gäller, utan har valt ganska tänjbara uttryck. Han
har i första paragrafen begagnat uttrycket tjäna främmande makts
intressen. När man läser detta, frågar man sig: vad menar stads-
rådet med att just *detta* uttryck användes? Vill man lägga in en
mycket vid betydelse i det hela, skulle man ju kunna säga, att
all handel i viss mån tjänar främmande makts intressen. Båda
de handlande parterna ha nytta av handeln, och ju större, ju liv-
ligare handeln blir, desto bättre för dem bägge. Men för köp-
mannen, som skall läsa lagen och som skall begagna sig av den,
är det ganska otrevligt att ha så där tänjbara uttryck. Det är
inte alltid gott för honom att klargöra om utfästelsen är till gagn
för främmande makts intresse eller ej. För övrigt är det väl inte
heller detta han bör tänka på utan: »skadar det Sverige eller skadar
det icke Sverige?» bör vara hans fråga. Skall han gå efter den
normen, att det är främmande makts intressen det gäller, svävar
han i ovisshet om huru han bör göra. Man fångar in så mycket,
som kanske icke är avsett, med detta främmande makts intressen,
och jag förstår inte, varför man valt just det. Kännemärket på
den utfästelse, som bör förklaras ogiltig, är väl ändå inte, att den
främmande maktens intressen gagnas, utan snarare, som statsrådet
också anfört i sin egen motivering i statsrådsprotokollet, att ut-

fästelsen är en fara för staten». Följaktligen är det *skadligheten för vårt eget land och icke det eventuella gagnet för annat land*, som borde vara det avgörande, och det är endast inför tvekan, om det är skadligt för *eget land*, som den lojale köpmannen borde rådföra behörig regeringsmyndighet.

Emellertid kanske statsrådet undrar på att jag ordar så mycket härom, och kanske man säger: «det där är bara en nyansskillnad i uttrycken». Men jag är inte alldeles viss på att här föreligger endast en nyansskillnad i uttrycken. Det kan också vara, att man faktiskt tar sikte på olika saker, när man väljer det ena eller andra uttrycket i § 1. I förra fallet, om man använder uttrycket «tjäna främmande makts intresse», vill man liksom rikta sig därhän, att man utmärker lagens användbarhet såsom vapen *emot* andra makter. Deras intressen skola stäckas. I senare fallet blir bedömandet av utfästelsen däremot uteslutande beroende av hänsynen till vårt eget bästa, och lagens räckvidd begränsas. Tendensen att använda lagen såsom repressaliemedel får icke uttryck i lagtexten, därest man använder den andra ordalydelsen.

Nu har man visserligen velat ge lagen en allomfattande räckvidd, men kan likväl ifrågasätta, om den blir tillämplig i åtskilliga betydelsefulla fall. Detta hänger naturligtvis, som även herr statsrådet framhåller, på hur man tolkar ordet *utfästelse*. Jag ber nu för kammarens ledamöter få specificera vad jag avser, och jag skall ta upp några olika exempel. En «anordning» — jag skulle vilja citera uttrycket anordning — av det slag, som finnes inom metallvarubranschen, förmodar jag varken § 1 eller § 3 kan åtkomma. Eller — jag ser, att herr sjöministern är närvarande; visserligen har herr sjöministern av sagt sig alla uppdrag i sina rederier, men jag kan ju ändå få kalla rederierna för de Broströmska rederierna — för den händelse t. ex. de Broströmska rederierna skulle vägra att befakta varor, som icke försäkrats av krigsriskkommissionen — denna tar, som bekant, endast emot varor, som användes för hemmaförbrukning — innebär detta givetvis att handeln med andra varor strypes, och inskränkningen i handelsfriheten gagnar givetvis en främmande makt, i detta fall England, men lagen torde väl ändå knappast kunna bli tillämplig härå. Jag skall ta ett annat exempel. Det förspörjes, att avsikten är — att upprätta en byrå i Newyork, som kommer att förmedla handeln till Skandinavien och lämna de amerikanska köpmännen underrättelse, om de varor, som skola exporteras, falla under beslagläggande eller icke, och byrån förmedlar på detta sätt handeln från Amerika hit. Nå, om nu svenska köpmän för att lättare undslippa den engelska handelskontrollen, anlita denna byrå, inskränkes deras handelsfrihet utan tvivel och en viss makts intressen gagnas därigenom, men kommer lagens stadgande att bli tillämpligt härå? Därom svävar man i ovisshet. Ett exempel till. Man vet, att svenska oljebolag med amerikanska träffat överenskommelse, att till Sverige införd olja icke skall reexporteras. Detta gagnar naturligtvis de krigförande ententemakterna, men i detta fall är den avtalslutande makten

Vid remiss av
propositionen
nr 84.
(Ports.)

Vid remiss av
propositionen
nr 84.
(Forts.)

Amerika, men att amerikanarnas intressen beröras på det sätt som lagen avser, torde man ändå inte kunna påstå. Skall det vara någon mening med lagen, är det emellertid den *avtalslutande parten* denna skall gälla, och följaktligen skulle i detta fall, såvitt jag förstår, »utfästelsen» icke drabbas av lagen. Eller en annan sak. Genom en »Bekanntmachung» av den 18 april 1915 utkräver den tyska regeringen »förklaring avgiven under edlig förpliktelse» av svenska sjökaptener, vilka äro på ingående i Östersjön att de begiva sig till sina svenska destinationshamnar; i annat fall händer att man tar in fartyget till Swinemünde. Det är klart, att med detta vilja tyskarna försvåra handeln på Ryssland och underlätta sin egen kontroll. Men det må verkligen lämnas därhän, huruvida utfästelser av detta slag, som jämt och ständigt ingås och, såvitt jag kan förstå, även skola ingås under den tid, som kommer, äro av beskaffenhet att falla under lagen.

Såsom kammarens ledamöter inna, har jag genom att anförda dessa olika exempel — det är icke utan avsikt jag gör det — strävat efter att komma ifrån de allmänna talesätten, de allmänna ordalagen och i stället velat komma in på realia, lägga lagens synpunkter på livet sådant det verkligen är och på det sättet försöka att taga reda på, huru lagen verkar i fall efter fall. Så betydelsefull är denna lag, att man kan icke så där mera i allmänhet behandla densamma, utan måste ha full klarhet i fråga om dess eventuella verkningar.

Jag vill sedan blott säga ett par ord om § 3. Att döma av motiveringen till densamma, synes regeringen vilja intaga den ståndpunkten, att *varje* medverkande till en övervakningsverksamhet, vilken kan tjäna främmande makts intresse, även då under rättelsen blott gäller egen verksamhet, blir straffbar. Övervakningsverksamheten skall »hejdas med straffbestämmelser», heter det. Skall då, t. ex., den kontrollklausul, som finnes i Privata Centralbanksgruppens uppgörelse, falla under lagen och göras straffbar? Eller skola importörerna av tyska kol falla under lagens dom? Jag sätter blott frågetecken för detta, på det att vederbörande utskott må taga även den saken under ingående behandling.

Här har nu under ett och ett halvt års tid delvis med regeringens goda minne en handelskontroll utövats av svenska affärsorganisationer mot svenskar för att tillförsäkra landet nödiga råvaror. Skall nu allt detta förklaras vara brottsligt? Det förefaller mig hart när otroligt, men jag anser det ändå vara skäl i att den frågan ställs.

Fråntagas nu de enskilda denna möjlighet, blir det *staten* som får övertaga allt ansvar. Men detta förutsätter då i sin ordning en synnerligen vidlyftig kontrollanordning; enbart straffbestämmelser räcka icke, det förstår säkerligen även herr justitieministern, utan det beror på de praktiskt administrativa anordningar, som komma att bliva en följd av denna lag, och konsekvenserna därav kunna komma att bliva mycket vittgående.

I den mån, som emellertid denna proposition innehåller förslag

att stävja det osunda jobberiet och försöken att till egen vinning kringgå lagar och förordningar eller bindande avtal, är det givetvis av nytta, att lagförslaget biträdes och att straffbestämmelser i detta avseende utfärdas. Att så sker, torde vara en allmän önskan, och de lagförslag, som äro framlagda beträffande ändring av 8 kap. 25 § strafflagen, torde väl i varje fall vara ägnade att hälsas med en viss sympati.

Vid remiss av
propositionen
nr 84.
(Forts.)

Men när jag ser på lagförslaget i dess helhet, är det så många frågetecken, så mycken ovisshet om avsikten med lagen, att man finner sig nödsakad att, innan man tar ståndpunkt till förslaget, begära supplerande upplysningar. Man känner icke de verkliga anledningarna mera i detalj till att regeringen begärt denna lagstiftning; dess tillämplighet i vissa, mycket betydelsefulla fall är osäker, och lagen kan ju få alldeles oanade konsekvenser. Innan upplysningar av mer ingående slag lämnas, är det därför synnerligen svårt att kunna taga ställning till lagförslaget, och man står här verkligen tvekan om vad som bör vidtagas i anledning av detsamma.

Jag ber att för min del få helt instämma i det yttrande, som nyss framfördes av herr Edén och vari han påpekade, att det är synnerligen önskvärt, att lagförslaget får en fullständigt sakkunnig behandling. Jag kan icke annat än beklaga, att man från första kammarens sida, enligt vad vi nyss erforo, ställt sig motvillig till de framställningar i sådant avseende, som gjorts inom denna kammare. Det är återigen ett uttryck för det motstånd, som reses från det hållet, när vi uttala en berättigad önskan. Men det är väl alldeles tydligt, att icke kan lagförslagets behandling och realiserandet av dess syftemål främjas av den åtgärd, som sålunda vidtagits ifrån förstakammarsidan.

Jag har, herr talman, vid remissen av detta viktiga förslag velat uppehålla kammarens tid med dessa erinringar, och jag tror, att de måhända kunna bliva av något praktiskt värde vid ärendets vidare behandling inom utskottet.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt hänvisa ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till lagutskottet.

Härefter föredrogos var för sig övriga å kammarens bord liggande propositioner; och remitterades därvid:

till statsutskottet propositionen nr 80, angående anslag till en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 77, angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914;

till statsutskottet propositionerna:

nr 85, angående förstärkning av arbetskrafterna å statskontorets riksbokslutsbyrå; och

nr 86, angående ålderstillägg åt aktuarien i statistiska centralbyrån J. A. Carlson;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 81, angående ändring i gällande grunder för tillgodogörande av kronans jakträtt; och

nr 82, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebo-stället Pålsboda nr 1 och Folkasboda nr 1 i Örebro län; samt

till bankoutskottet propositionen, nr 83, angående pension åt förre aktuarien vid Sveriges geologiska undersökning G. H. Santesson's änka Alma Johanna Santesson, född Lindberg.

§ 6.

Vidare föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 7 och 28—33, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande nr 1, bevillningsutskottets betänkande nr 10 samt bankoutskottets utlåtanden nr 13—17.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för kyrkostämma att besluta om obligatorisk undervisning i huslig ekonomi;

nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande föreskrifter rörande utfärdande av prästbetyg; och

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående väckande hos barn och ungdom av intresse för sparsamhet.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr *Pettersson* i Bjälbo under den 15 mars,

» *Ekman*

» » 15 »

» *Hage*

» 7 dagar fr. o. m. den 15 mars och

» *Skareen*

» 6 » » 16

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,13 e. m.

In fidem

Per Cronvall.